

EMPIRIJSKA VALJANOST SZS SKALE

(neki rezultati primjene Skale za ispitivanje stavova prema zaposlenim slijepim osobama)

Uvod

U jednom ranijem radu (3) prikazana je SZS skala, tj. skala za ispitivanje stavova okoline normalna vida prema zaposlenim slijepim osobama. Dvije okolnosti iz ovog ranijeg prikaza valja spomenuti:

1. SZS skala je konstruirana u svrhu ispitivanja stavova radne okoline normalna vida prema slijepim osobama koje u toj okolini rade. Kao što je rečeno u citiranom radu »mogućnost i uspješnost zaposlenja slijepih u otvorena zanimanja, osobito u uvjetima samoupravljanja, velikim dijelom ovise o subjektivnom reagiranju članova radnih organizacija na fenomene sljepoće, na posljedice sljepoće s obzirom na radnu sposobnost i sl.«. Zbog toga je i sa praktičkog stanovišta važno, da se ispituju na **objektivan način** stavovi videće radne okoline prema slijepima i njihovom zapošljavanju, te istraže faktori o kojima ti stavovi ovise.

2. U prikazu ranijeg istraživanja bila su navedena mjerna svojstva skale: osjetljivost skale ($M = 718,4$ s $SD = 137,5$), objektivnost skale (koja može biti narušena jedino najbanalnijim pogreškama ocjenjivača u ocjenjivanju) i pouzdanost skale ($r_{tt} = 0,725$). Valjanost skale istraživana je tada samo djelomično ispitivanjem nekih njezinih aspekata. U prvom redu, ustanovljeno je, da se ocjene stotinu ispitanika normalna vida, koji su ocjenjivali stupanj povoljnosti za slijepe pojedinih itema skale u velikoj mjeri slažu s analognim ocjenama trideset slijepih zaposlenih osoba u pogledu stupnjeva povoljnosti istih itema. Rand korelacija ocijenjenih stupnjeva povoljnosti itema SZS skale između videćih i slijepih subjekata iznosi $\rho = 0,97$. Iz toga slijedi, da se videći i slijepi subjekti slažu u najvećoj mjeri o tome, koja su mišljenja povoljna, koja neutralna, a koja nepovoljna za slijepe i za njihovo zapošljavanje u radnu okolinu normalna vida. Na neki način bi se ovo moglo nazvati sadržajnim ispitivanjem valjanosti skale (content validity), u tom smislu što se ispitivalo u kojoj mjeri se dvije različite grupe ispitanika slažu u tome, da je **logički sadržaj** itema povoljan, neutralan ili nepovoljan za slijepe. U drugu ruku, test-item korelacijom nastojalo se tada ustanoviti u kojem su stupnju pojedini itemi relevantni za ispitivanje stavova prema slijepima, u kojoj mjeri pojedina mišljenja skale razlikuju ispitanike u istom smjeru kao što ih razlikuje skala kao cjelina.

U ranijem istraživanju ostali su, međutim, otvoreni problemi empirijske i faktorske valjanosti SZS skale. Empirijska valjanost skale može se ustanoviti na čitav niz načina, od kojih, međutim, svaki uključuje traženje povezanosti rezultata na skali (testu) s nekim izvantestovnim kriterijem. Ispitivanje faktorske valjanosti svodi se na identifikaciju faktora na strani somatopsihički normalnih osoba koji određuju njihove stavove prema slijepima, drugim riječima, na faktorsku strukturu stavova, i na utvrđivanje stupnja saturacije skale tim faktorima.

Faktorska valjanost skala za ispitivanje stavova prema osobama s oštećenjima — U novije vrijeme poduzet je niz napora, kojima je bio cilj ustanoviti strukturu stavova prema osobama s oštećenjima, njihove izvore i, naročito, njihov odnos prema strukturi ličnosti neoštećenih osoba. Pregled ovih radova do 1967. dat je u raspravi Sillera i Chipmana (1), na str. 85—91. U nizu slučajeva u ispitivanju strukture stavova prema osobama s različitim vrstama oštećenja, te prema tome i prema slijepima, bila je primijenjena faktorska analiza, kao npr. u radovima Whitemana i Lukoffa (6), Sillera i suradnika (2) i drugih. Prva dvojica citiranih autora u analizi strukture stavova prema slijepima identificirali su pet faktora, koji se, prema njihovim riječima, odnose na a) stupanj u kojem ispitanici imaju negativna gledišta o emocionalnom životu i općoj adekvatnosti slijepih osoba; b) stupanj u kojem ispitanici promatraju slijepe kao socijalno kompetentne; c) stupanj u kojem se sljepoća percipira kao nešto potencijalno prijeto ili frustrira; d) tendenciju da se videći odnose zaštitnički prema slijepima; e) spremnost za personalnu interakciju sa slijepim ljudima. U radu Sillera i suradnika identificirano je 7 faktora koji čine osnovu stavova prema slijepima.

Faktorska valjanost SZS skale zasada nije ispitivana; kako se SZS skala pokazala korisnim mjernim instrumentom za ispitivanje stavova normalne radne okoline prema slijepima to će u dogledno vrijeme biti potrebno da se faktorizira i tako ustanovi njezina faktorska valjanost.

Empirijska valjanost skala za ispitivanje stavova prema slijepima — Kao što je već spomenuto, prilikom ispitivanja empirijske valjanosti valja rezultate na testu staviti u odnos prema nekom izvantestovnom kriteriju ili kriterijima. Ovamo spada npr. i predikativna valjanost, koju je u svrhu predviđanja **definiranog ponašanja** moguće odrediti u jednom jedinom ispitivanju. Utvrđivanje empirijske valjanosti u cjelini je kontinuirani proces, koji predstavlja ispitivanje prikladnosti i upotrebljivosti testa u različite svrhe; za neke može biti valjan, dok za druge svrhe ne posjeduje to svojstvo.

SZS skala intencionalno ispituje stavove videće radne okoline prema slijepima i njihovu zapošljavanju u tu okolinu. Svrhe ovakvog ispitivanja mogu biti različite: ustanoviti da li stavovi normalne radne okoline utječu na položaj i doživljavanje slijepih, staviti stavove u odnos prema nekim drugim varijablama, da bi se ustanovilo koje od njih eventualno utječu na njihovo formiranje i sl. Neka od ovakvih ispitivanja mogu imati značajan praktički doseg, a bacaju određeno svjetlo i na upotrebljivost skale, odnosno pružaju neke podatke o empirijskoj njezinoj valjanosti.

U ovom izvještaju bit će prezentirani podaci o empirijskoj valjanosti SZS skale, koja je u okviru jednog šireg istraživanja (4) bila upotrebljena u specifične svrhe. Podaci su ovdje organizirani tako da osvijetljavaju upravo problem valjanosti skale.

PROBLEM

Jedan od ciljeva istraživanja u okviru citiranog rada (4) bio je da se ustanovi o kojim faktorima ovise stavovi normalne radne okoline prema zaposlenim slijepim osobama. Pri tome se išlo za tim, da se ispitivanjem obuhvate ne samo neka svojstva ličnosti videćih, koja eventualno mogu utjecati na njihove stavove, što je inače bio predmet većine ranijih analognih istraživanja, već i iskustva videćih sa slijepima s kojima zajedno rade, a isto tako i na neke objektivne okoline u kojima rade videći i slijepi ispitanici. Ovako formulirani ciljevi predstavljaju i tri vrste problema, koji bi se mogli opisati na slijedeći način:

1. Ustanoviti koja svojstva ličnosti videćih ispitanika utječu na formiranje njihovih stavova prema slijepima;
2. Ustanoviti koje karakteristike slijepih osoba utječu na formiranje stavova videćih prema slijepima;
3. Ustanoviti koja svojstva objektivne radne okoline utječu na stavove videćih prema slijepima.

U vezi sa svakim od ovih problema formulirane su na temelju prethodnih znanstvenih spoznaja i logičkih pretpostavki određene hipoteze koje su podvrgnute verifikaciji. Empirijska potvrda određenih hipoteza **daje nam i podatke o empirijskoj valjanosti SZS skale**, na čemu je i težište ovoga izvještaja.

METODE

Uzorak osoba normalna vida obuhvaća 574 ispitanika distribuiranih u 150 radnih organizacija na području SR Hrvatske, u kojima su zaposlene slijepe osobe; ove se radne organizacije nalaze u 32 veća i manja mjesta u svim regijama naše republike. Uzorak slijepih zaposlenih osoba obuhvaća 164 subjekta (127 muškaraca i 37 žena) u istim radnim organizacijama u kojima rade i videći subjekti. Metode formiranja jednog i drugog uzorka opisane su detaljno na drugom mjestu (4, pogl. 1).

Stavovi videćih prema slijepima ispitani su pomoću SZS skale, koja je detaljno prikazana u spomenutom ranijem radu (3), a čitav niz varijabla, koje prema hipotezama djeluju na formiranje stavova, ispitivan je metodama i instrumentima, koje su prikazane u 4, pogl. 2 i 4.

REZULTATI

Karakteristike osoba normalna vida — Pretpostavljeno je, da slijedeće karakteristike osoba normalna vida mogu djelovati na njihove stavove prema zaposlenim slijepim osobama i njihovom zapošljavanju:

1. Socijalno-psihološka udaljenost od zaposlenih slijepih osoba;
2. kronološka dob;
3. spol;
4. razina obrazovanja;
5. neurotske tendencije;
6. emocionalne reakcije na sljepoću;
7. dužina vremena kroz koje videći ispitanici poznaju slijepe osobe s kojima rade;

8. poznavanje slijepih osoba prije no što su sreli slijepu u radnoj organizaciji;

9. utisak o slijepim osobama koje su poznavali prije no što su sreli slijepu u radnoj organizaciji.

Da bi se provjerila hipoteza o utjecaju socijalno-psihološke udaljenosti videćih ispitanika od slijepih zaposlenih osoba svi su subjekti normalna vida bili podijeljeni u tri koncentrična kruga u odnosu na udaljenost od slijepih.

U prvi krug su ušli oni radnici normalna vida koji rade neposredno uz slijepog ispitanika, dakle neposredni drugovi na poslu ili koji rade u istoj jedinici, te su, dakle, socijalno i psihološki najbliže slijepim subjektima; u drugi krug su ušli poslovođe, odnosno neposredno nadređeni slijepim radnicima, a u treći krug ušli su oni koji su socijalno i psihološki najdalje od zaposlenih slijepih, dakle direktori i sekretari poduzeća odnosno direktori kadrovskih službi. Provjera gore navedenih hipoteza vršena je pomoću hi-kvadrata, a rezultati su navedeni u Tablici br. 1. U ovoj Tablici navedene su također metode odnosno sredstva kojima su sakupljeni podaci u svrhu provjere hipoteza.

Kao što se vidi iz Tablice br. 1 od 9 hipoteza 6 njih je potvrđeno na 0,05 ili 0,01 razini značajnosti. U vezi s potvrđenim hipotezama mogao bi se navesti slijedeći komentar: Oni ispitanici koji su socijalno-psihološki više udaljeni od slijepih zaposlenih osoba imaju prema njima povoljnije stavove. Rezultat je u prvi mah čudan, jer se čini opravdanim očekivati obratno. U stvari, kao što su analize pokazale, utjecaj socijalno-psihološke udaljenosti je samo prividan, budući da je osnovni uzrok razlika u stavovima različita razina obrazovanja koncentričnih krugova videćih ispitanika, koja u značajnoj mjeri raste idući od prvog kruga prema trećemu. Kada su ispitanici normalna vida iz tri koncentrična kruga izjednačeni po razini obrazovanja, razlike u stavovima prema slijepima nestaju (4, str. 173, naročito Tablica 4.7).

Tablica br. 1. — Podaci koji pokazuju povezanost između različitih karakteristika osoba normalna vida i njihovih stavova prema zaposlenim slijepim osobama

Karakteristike osoba normalna vida	Izvor podataka	Broj ispitanika normalna vida	Hi kvadrati	df	P
1. Socijalno-psihološka udaljenost od slijepih	Dokumentacija o uzroku	574	11,972	2	< 0,01
2. Krolonoška dob	Intervju	574	0,464	1	> 0,05
3. Spol	Inspekcija	574	4,781	1	< 0,05
4. Razina obrazovanja	Intervju	574	28,075	1	< 0,01
5. Neurotske tendencije	Cornell Index	471	20,112	1	< 0,01
6. Emocionalne reakcije na sljepoću	Intervju	574	21,544	1	< 0,01
7. Dužina poznavanja slijepih	Intervju	167*	4,721	1	< 0,05
8. Poznavanje slijepih prije susreta sa slijepima u radnoj organizaciji	Intervju	574	1,426	2	> 0,05
9. Utisak o slijepima koje su poznavali prije susreta sa slijepim radnicima u radnoj organizaciji	Intervju	574	1,101	1	> 0,05

* Odnosi se samo na II krug videćih ispitanika.

Dalje se može napomenuti, da muški videći ispitanici pokazuju značajnu tendenciju pozitivnijih stavova prema slijepima od ženskih ispitanika; osobe normalna vida sa višom razinom obrazovanja pokazuju pozitivnije stavove od onih s nižom razinom obrazovanja; ispitanici s pozitivnim emocionalnim reakcijama na sljepoću pokazuju i pozitivnije stavove od onih s negativnim emocionalnim reakcijama; oni videći ispitanici drugog koncentričnog kruga (neposredno nadređeni slijepim radnicima) koji slijepe radnike poznaju duže vremena pokazuju povoljnije stavove prema slijepima od onih koji ih poznaju kraće vrijeme; videći ispitanici u kojih postoji izražen neurotizam u značajno većoj mjeri manifestiraju negativne stavove prema slijepima nego oni u kojih neurotizam nije izražen.

Imajući u vidu svrhu ovog izvještaja, analiza uzroka zbog kojih su navedene varijable povezane sa stavovima videćih prema slijepima, nije ovdje potrebna, a prikazana je na drugom mjestu (4, pogl. 4).

Karakteristike slijepih zaposlenih osoba — Od karakteristika, koje bi mogle imati utjecaja na formiranje stavova videćih prema njima, uzete su u obzir slijedeće:

1. integracija slijepih u normalnu radnu okolinu;
2. dob;
3. spol;
4. dob nastupa oštećenja vida;
5. stupanj oštećenja vida;
6. razina obrazovanja;
7. tip obrazovanja;
8. inteligencija;
9. emocionalna i socijalna adaptacija;
10. neuropske tendencije;
11. utisak koji su slijepi subjekti učinili na intervjuiste:
 - a) opći utisak,
 - b) fizička skladnost,
 - c) motorne karakteristike i izražaj ilca,
 - d) emocionalna kontrola,
 - e) lična higijena i prikladnost odijevanja;
12. napor dolaženja na posao;
13. upotreba štapa;
14. samostalnost kretanja po radnoj organizaciji;
15. samostalnost kretanja na radnom mjestu;
16. obiteljsko-socijalni uvjeti u kojima slijepi rade;
17. radni uspjeh;
18. radna disciplina;
19. karakter osposobljavanja za posao na kojemu slijepi radnik radi;
20. ukupni radni staž;
21. trajanje zaposlenja u sadašnjoj radnoj organizaciji;
22. promjena radnog mjesta u istoj radnoj organizaciji;
23. promjena radnih organizacija.

Hipoteze, koje su potvrđene bilo na 0,05 bilo na 0,01 razini značajnosti, navedene su u Tablici br. 2.

Tablica br. 2 — Potvrđene hipoteze o utjecaju karakteristika slijepih zaposlenih osoba na formiranje stavova osoba normalna vida prema slijepima

Karakteristike slijepih zaposlenih osoba	Izvor podataka	Hi kvadrati	Koeficijenti korelacije	df	P
1. Integracija slijepih	Intervju	5,722		1	< 0,05
2. Spol (I krug)	Inspekcija	4,834		1	< 0,05
3. Dob nastupa oštećenja vida	Okulistički pregled	8,702		2	< 0,05
4. Stupanj oštećenja vida (I krug)	Okulistički pregled	7,123		1	< 0,01
5. Razina obrazovanja	Intervju	11,087		1	< 0,01
6. Inteligencija:	WB-II (verbalna skala)				
I krug		8,439	r-fi 0,320	1	< 0,01
III krug		8,202	r-fi 0,401	1	< 0,01
Sva tri kruga		15,986	r-fi 0,285	1	< 0,01
7. Neurotske tendencije:	Cornell Index				
I krug		5,594	r-fi 0,260	1	< 0,05
III krug		4,689	r-fi 0,288	1	< 0,05
Sva tri kruga		9,745	r-fi 0,222	1	< 0,01
8. Utisak o slijepoj osobi:	Opservacija za vrijeme intervju				
a) opći utisak		5,132		1	< 0,05
b) fizička skladnost		4,470		1	< 0,05
c) emocionalna kontrola (II krug)		7,302		2	< 0,05
d) lična higijena (I krug)		4,402		1	< 0,05
9. Samostalnost kretanja na radnom mjestu	Intervju i opservacija	12,773		1	< 0,01
10. Obiteljsko-socijalni uvjeti slijepih	Intervju i posjeta	7,285		1	< 0,01
11. Radni uspjeh	Ocjena poslovođa	10,491		1	< 0,01
12. Karaktere osposobljenosti za posao	Intervju	11,457		2	< 0,01
13. Promjene radnog mjesta u istoj radnoj organizaciji	Intervju	8,284		1	< 0,01

Prije komentara samih rezultata prikazanih u Tablici br. 2 upozoravam na neke karakteristike slijepih koje treba u posebno objašnjenje. Pod integracijom slijepih podrazumijevamo doživljaj pripadanja, odnosno — na drugom kraju kontinuuma — nepripadanja određenoj socijalnoj sredini, u konkretnom slučaju — poduzeću ili ustanovi u kojoj slijepi radnik radi. Ovaj doživljaj je procijenjen na osnovu posebnih indikatora, a čitav postupak s

podacima o pouzdanosti i valjanosti ocjena integracije naveden je na drugom mjestu (4, pogl. 2) i još potpunije u 5, naročito u Dodatku. Utisak o slijepoj osobi, odnosno podatke o različitim varijablama koje mu pripadaju, ispitivači su registrirali za vrijeme intervjua sa slijepim ispitanicima prema posebnoj shemi. Radni uspjeh slijepih su ocjenjivali njihovi neposredni rukovodioci. U Tablici br. 2 posebno je zabilježeno, ako je neka karakteristika slijepih povezana samo sa ispitanicima jednog ili dva koncentrična kruga. Ako ništa posebno nije napomenuto, to znači da se pripadni hi-kvadrat odnosi na totalni uzorak ispitanika normalna vida.

Podaci u Tablici br. 2. pokazuju, da 13 varijabla od ukupno 23, koliko ih je razmatrano, (ako se varijable »utiska« promatraju zasebno, onda je njihov broj veći) pokazuju povezanost sa stavovima videće radne okoline prema slijepima. Treba ovdje upozoriti na jednu posebnu okolnost. Ispitanici normalna vida su posebno upozoreni, da SZS skalu ispunjavaju bez obzira na vlastita iskustva koja imaju s onim slijepima koji s njima rade u istoj radnoj organizaciji. Ipak, pokazalo se je, da svojstva tih slijepih subjekata u većoj ili manjoj mjeri utječu na formiranje stavova normalne radne okoline.

Našlo se, da uspješnost integracije slijepih djeluje na stavove videće radne okoline prema njima (iako je sasvim opravdano pretpostaviti i obratan utjecaj), da su stavovi videćih prema slijepima muškog spola povoljniji nego prema slijepim ženama, da su povoljniji prema slijepima koji su izgubili vid između prve i dvadesete godine života nego prema onima koji su rođeni slijepi ili su izgubili vid poslije dvadesete godine života, da su u prvom krugu videćih ispitanika povoljniji stavovi prema onima koji su potpuno slijepi nego prema onima s ostacima vida. Pokazalo se, nadalje, da videći ispitanici imaju povoljnije stavove prema onim slijepima koji imaju više od 4 godine obrazovanja, nego prema onima koji imaju 4 godine obrazovanja ili manje, zatim prema onima koji imaju QI, dobiven na WB-II testu (verbalna skala) 104 ili više nego prema onima koji imaju niže kvocijente inteligencije; povoljniji su stavovi prema slijepima slobodnim od neurotizma nego prema onima u kojih su nađeni simptomi izraženog neurotizma. Posebno je interesantna analiza povezanosti utiska o slijepoj osobi i stavova videće radne okoline prema slijepima. Ovdje su nezavisne varijable (varijable »utiska« o slijepim osobama) i zavisna varijabla (stavovi videće radne okoline) stavljene u vezu posredovanjem promatranja intervjuišta, drugim riječima ovdje se pošlo od pitanja, da li podaci dobiveni na temelju zapažanja intervjuišta, pokazuju povezanost sa stavovima videćih ispitanika radne okoline u kojoj slijepi rade. Našlo se doista, da neke od tih varijabla, kako su ocijenjene od intervjuišta, pokazuju povezanost sa stavovima videćih prema slijepima, što znači da su subjekti uzorka videćih osoba na sličan način doživljavali neke osobine slijepih kao i sami intervjuišti. — Nađeno je, dalje, da videće osobe imaju povoljnije stavove prema onim slijepima koji se na radnom mjestu kreću samostalno, nego prema onima koji su u tom pogledu manje samostalni, zatim prema onima koji žive u sređenijim obiteljsko-socijalnim prilikama. Na stavove videćih djeluje i radni uspjeh slijepih: povoljniji su stavovi prema onima, koji, prema ocjenama poslovođa, postizavaju bolji radni uspjeh, nego prema onima koji imaju slabiji radni uspjeh. Posredovanjem radnog uspjeha, a možda i kao samostalan faktor, na stavove videćih djeluje i karakter osposobljenosti slijepih za posao koji vrši: videći ispitanici pokazuju najpovoljnije stavove prema onim slijepim

radnicima koji rade posao za koji su se osposobili u formalnom procesu rehabilitacije, donekle povoljne prema onima koji rade neki drugi posao, a ne onaj za koji su se prethodno osposobili, a najmanje povoljne stavove ispoljavaju prema onima koji su se osposobljavali na radnim mjestima, vjerojatno zbog toga što ovi posljednji nisu prošli ni kroz kakav sistematski proces rehabilitacije. Na kraju, videća radna okolina ima manje povoljne stavove prema onima koji mijenjaju radna mjesta u radnoj organizaciji nego prema onima koji su na svojim radnim mjestima stabilni.

Svojstva objektivne radne okoline — U vezi s pitanjem utjecaja objektivne radne okoline na stavove ispitanika normalna vida prema slijepim zaposlenim osobama formulirane su hipoteze, da na stavove videćih mogu utjecati:

1. lokacija radnih organizacija;
2. vrsta radnih organizacija i
3. vrsta radnih mjesta na kojima slijepi rade.

U provjeri ovih hipoteza nađeno je, da na stavove videće radne okoline prema slijepima utječu kako vrsta radnih organizacija ($X^2 = 21,448$ uz 4 df, $P < 0,01$) tako i vrsta radnih mjesta na kojima slijepi rade ($X^2 = 25,546$ uz 3 df, $P < 0,01$). Ova je analiza pokazala, da su stavovi prema slijepima povoljniji u ustanovama, trgovačkim poduzećima i agencijama nego u industrijskim i zanatskim poduzećima, a isto tako, da su stavovi povoljniji prema slijepim fizioterapeutima i telefonistima nego prema slijepima koji rade u intelektualnim zanimanjima u neposrednoj proizvodnji.

Diskusija

Ovaj izvještaj nema cilj da u prvom redu prikaže rezultate analize faktora koji utječu na formiranje stavova normalne radne okoline prema zaposlenim slijepima, jer je to učinjeno u izvještaju o originalnom istraživanju (4). Ovdje smo samo htjeli prezentirati podatke, koji ukazuju na to, da je SZS skala upotrebiti mjerni instrumenat, kojim je bilo moguće ispitati stavove i, s time u vezi, provjeriti niz hipoteza o faktorima koji utječu na formiranje tih stavova. Od ukupno 35 hipoteza, koje su ovdje navedene, njih 21 je potvrđeno na 0,05 ili 0,01 razini značajnosti, a najvećim dijelom podaci su dobiveni u pravcu očekivanja. Sasvim je prihvatljivo npr., da viša razina obrazovanja videćih, sloboda od izraženog neurotizma, pozitivne emocionalne reakcije na sljepoću itd., utječu u pozitivnom smislu na stavove videćih prema slijepima; da, nadalje, pozitivna iskustva, koja se temelje na prihvatljivim karakteristikama slijepih također utječu na formiranje stavova videće radne okoline prema slijepima (npr. uspjeh u integraciji slijepih, njihov radni uspjeh, viša razina obrazovanja slijepih, viša inteligencija, slobodna od izraženog neurotizma, pozitivni opći utisak o njima, fizička skladnost, obiteljsko-socijalne prilike u kojima slijepi žive itd.). Postoji, dakle, niz nalaza koji, budući da su u skladu s očekivanjima i međusobno se podupiru, ukazuju na **empirijsku valjanost** SZS skale, u smislu definicije empirijske valjanosti kako je naprijed data. Istraživanja su, naime, pokazala, da rezultati na SZS skali pokazuju u nizu slučajevima značajnu povezanost s nizom izvantestovnih kriterija.

Treba napomenuti, da bi vjerojatno ova povezanost nerijetko bila i veća (time i empirijska valjanost SZS skale također veća), da je pouzdanost podataka za neke nezavisne varijable bila veća. Pouzdanost u nizu slučajeva nije poznata, a može se pretpostaviti da nije vrlo visoka (npr. za utisak o slijepim osobama, radni uspjeh i neke druge). Činjenica je, naime, da valjanost neke metode ili mjernog instrumenta ovisi i o njihovoj pouzdanosti. Što je manja pouzdanost, veća je pogrešna varijanca (error variance), a manja je zajednička varijanca (common variance), koja je izvor valjanosti. Kako i pouzdanost SZS skale nije vrlo visoka ($r_{tt} = 0,725$), a pouzdanost nekih nezavisnih varijabla je vjerojatno još manja, to je očito, da i empirijska valjanost SZS skale, koja je određena zajedničkom varijancom između nje i nekog izvantestovnog kriterija, ne može biti naročito visoka. Unatoč tome, dobiveni su statistički značajni podaci o povezanosti između SZS skale i niza izvantestovnih kriterija (nezavisnih varijabla), koji ukazuju na to, da bi ta povezanost mogla biti još čvršća, kada bi se povećala pouzdanost kako SZS skale tako i, poboljšanjem metoda ispitivanja i ocjenjivanja, pouzdanost izvantestovnih kriterija. No i ovi podaci, ovako kako su dobiveni, pokazuju, da je pretpostavka o empirijskoj valjanosti SZS skale u velikom broju slučajeva potvrđena i da se ona može upotrijebiti u svrhu sličnih ispitivanja.

Z a k l j u č a k

Na osnovu rezultata prikazanih u ovom izvještaju može se izvesti slijedeći zaključak: Primjenom SZS skale u ispitivanju stavova prema zaposlenim slijepim osobama 574 subjekata normalna vida našlo se, da su njihovi stavovi značajno povezani sa 21 varijablom od ukupno 36 razmatranih, kako na strani videćih tako i na strani slijepih subjekata, tako da ovih 21 varijabli možemo smatrati faktorima koji utječu na formiranje stavova videćih prema slijepima. SZS skala se je pokazala kao koristan mjerni instrumenat, koji je utvrđivanjem spomenutih povezanosti, dokazao svoju empirijsku valjanost.

LITERATURA

1. Siller J. i Chipman A.: Attitudes of the nondisabled toward the physically disabled. New York: New York University, School of Education, 1967.
2. Siller J., Vann D. H., Ferguson L. i Holland B.: XII: Structure of attitudes toward the physically disabled. New York: New York University, School of Education, 1967.
3. Stančić V., Tonković F. i Zovko G.: Skala za ispitivanje stavova prema zaposlenim slijepim osobama. Defektologija, 1966, II, 3, str. 3—17.
4. Stančić V., Tonković F. i Zovko G.: A study of factors affecting the social and psychological integration of the blind into the normal working environment. Visoka Defektološka Škola, Zagreb, 1971.
5. Stančić V.: Neurotizam kao jedan od faktora neuspjeha u integraciji slijepih u radnu okolinu normalna vida. (Neobjavljeni rad).
6. Whiteman M. i Lukoff I. E.: A factorial study of sighted people's attitudes toward blindness. J. of Soc. Psychology, 1964, 339—353.

Summary

APPLICATION AND RESULTS ACHIEVED BY SCALE OF INVESTIGATION OF ATTITUDES TOWARDS EMPLOYED BLIND PEOPLE

Measuring properties of a »SZS« scale were dealt with in an earlier paper (»SZS« — Scale for investigation of attitudes towards employed blind people), while the aim of this report is to give the data of the empiric value of this scale. Five hundred and seventy-four subjects with normal sight were included in an extensive investigation test, and a number of other variables were also examined applying different methods and using different measuring instruments including at the same time both seeing subjects and 164 blind ones. It was supposed those variables were the factors influencing the attitudes of seeing people towards their blind colleagues in the same working place. It was found that 21 out of 36 examined variables both of seeing and blind subjects depended on the attitudes of seeing towards blind subjects on 0,05 or 0,01 level of importance. These findings prove that »SZS« scale has a considerable empiric value and that it is a reliable measuring instrument.

Vladimir Stančić
izvanredni profesor
Visoka defektološka škola
Zagreb